

УДК 378.016:821.09(100)(477.51)(092)
DOI 10.31654/2520-6966-2021-18f-103-35-48

Остапенко Л. М.

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології, компаративістики та перекладу
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Внесок викладачів Ніжинської вищої школи у вітчизняну методику навчання зарубіжної літератури Ч. І. Методична діяльність професора Григорія Васильовича Самойленка

Стаття присвячена внеску викладачів Ніжинської вищої школи у вітчизняну методику навчання зарубіжної літератури. У статті здійснений огляд методичної діяльності відомого вченого, дослідника і представника Ніжинської вищої школи, доктора філологічних наук, професора Григорія Васильовича Самойленка.

У статті простежений педагогічний шлях Г. В. Самойленка та його основні етапи у Згурівській школі-інтернаті і Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя. Окреслені провідні напрями і результати методичної діяльності Г. В. Самойленка: викладання курсу методики навчання російської і зарубіжної літератури; керівництво педагогічною практикою студентів і магістрантів та активна співпраця зі школою; написання методичних посібників для вчителів; створення програми з методики викладання російської літератури для вишів України; обговорення актуальних проблем методики викладання російської літератури в Україні у фахових виданнях; наукове наставництво та опонування дисертаційних досліджень з методики навчання зарубіжної літератури у школі; участь в експертних радах із затвердження шкільних підручників; підготовка програми з підвищення кваліфікації вчителів зарубіжної літератури. Розглянуто плідний методичний доробок Г. В. Самойленка та його зв'язок із науковими зацікавленнями вченого: гоголезнавством та краєзнавством. Проаналізовано методичні посібники і статті Г. В. Самойленка, присвячені творчості О. Герцена, О. Фадєєва, М. Гоголя, Л. Толстого та ін. Визначено актуальність та інноваційність методичних надбань Г. В. Самойленка, формування вченим засадничих принципів сучасної методики викладання зарубіжної літератури у школі, таких як: науковість, мультикультурність, принцип краєзнавчого підходу до навчання літератури, діалогічність, емоційність, принцип взаємозв'язку у вивченні зарубіжної та української літератур, застосування компаративного аналізу літературних творів. У своїх методичних дослідженнях професор Г. В. Самойленко наголошує на врахуванні специфіки вивчення зарубіжної, у тому числі російської, літератури в українському культурному просторі; на виявленні міжкультурних зв'язків та їхньої присутності у літературних творах

зарубіжних і українських письменників; на залученні красназвачого матеріалу до навчання літератури, визначенні ролі українського культурного спадку у творчості багатьох зарубіжних письменників, зокрема Миколи Гоголя.

Здійснений огляд методичної діяльності професора Г. В. Самойленка свідчить про нього, як про одного з фундаторів вітчизняної методики навчання зарубіжної літератури. Методичні надбання професора Григорія Васильовича Самойленка складають вагомую частину наукового спадку Ніжинської вищої школи і вітчизняної методики навчання зарубіжної літератури.

Ключові слова: Г. В. Самойленко, Ніжинська вища школа, методика навчання літератури, методична діяльність.

Ніжинська вища школа є особливим явищем у вітчизняному культурному й освітньому просторі, що має понад двохсотлітню історію і пишається славетними іменами її численних вихованців і діячів. Здобутки Ніжинської вищої школи останнім часом усе більше привертають увагу вітчизняних фахівців і стають предметом наукового інтересу. У численних працях професора Г. В. Самойленка, якому завдячує своїм існуванням поняття «Ніжинська вища школа», побачила світ історія закладу від самих витоків [1], досліджена його освітня, наукова і культурна діяльність [2; 3; 4].

Попри те, що наукові досягнення історичної і філологічної школи були докладно висвітлені, поза увагою досі залишається внесок викладачів Ніжинської вищої школи у вітчизняну методику навчання зарубіжної літератури. Метою статті є огляд методичної діяльності одного із провідних викладачів і науковців Навчально-наукового інституту філології Ніжинського державного університету імені Гоголя, заслуженого діяча науки і техніки України, лауреата державних нагород і низки літературно-мистецьких премій – професора Григорія Васильовича Самойленка.

Першого педагогічного досвіду Г. В. Самойленко набув у Згурівській школі-інтернаті, де після завершення Київського національного університету імені Тараса Шевченка упродовж 1963–1967 рр. навчав російської мови і літератури. Роки вчителювання дозволили молодому фахівцю із самого початку викладацької діяльності у Ніжинському державному педагогічному інституті імені М. Гоголя в 1970-х роках читати студентам-філологам курс «Методики викладання російської літератури» і демонструвати методичний хист, набутий у щоденному живому спілкуванні з учнями, а не з книжкової полиці. Творчий запал, з яким Григорій Васильович узявся за методичну роботу, допоміг йому у створенні на філологічному факультеті кабінету методики.

Під час керівництва студентською педагогічною практикою була започаткована активна співпраця зі школою, велася систематична робота з вивчення педагогічного досвіду вчителів Ніжина та Чернігівщини.

В цей час активно редагувалися та вдосконалювалися шкільні програми, вносилися нові твори для вивчення у школі. Серед таких нововведень у 8-му класі було передбачено вивчення теми «Життя і творчість О. І. Герцена» та його книги «Былое и думы». На допомогу вчителям з'явилася перша методична праця Г. В. Самойленка «Изучение творчества А. И. Герцена» (1978) [5], в якій було представлено методичні матеріали до вивчення мемуарів «Былое и думы». Видання отримало підтримку Міністерства освіти України, побачивши світ у провідному на той час освітньому видавництві «Радянська школа», і було схвально сприйняте педагогічною спільнотою. У рецензії на книгу В. Зданевич, розміщеній у газеті «Радянська освіта» від 9 грудня 1978 року, зазначалися її переваги серед інших методичних розробок: змістовність, науковість, пошук нових методів і прийомів. «Набагато виграє в цьому плані, – йшлося в рецензії, – останній із згадуваних посібників – «Изучение творчества А. И. Герцена», підготовлений завідувачим кафедрою російської літератури Ніжинського педагогічного інституту, кандидатом філологічних наук, доцентом Г. В. Самойленком. В ньому поряд із таким же змістовним і багатим літературознавчим матеріалом... ми знаходимо й рекомендації-поради щодо, скажімо, двох варіантів одного й того ж уроку, примірні теми для учнівських творів, посилання на зв'язки з українською літературою, історією і т. д. Є тут і урок з поза-класного читання, причому з елементами проблемних ситуацій, і семінарське заняття, і кіноурок. Не забуто й факультатив та поза-класну роботу, що теж слід віднести до плюсів книги» [6]. Так було покладено початок плідній праці Г. В. Самойленка на методичних теренах. Відтоді його посібники, призначені на допомогу вчителям-філологам, незмінно друкувалися у видавництві «Радянська школа» і мали великий попит серед фахівців.

Наступним доробком Г. В. Самойленка, зумовленим викликами часу, став навчальний посібник «Изучение творчества А. А. Фадеева в школе», що вийшов 1986 року. В ньому були подані розробки уроків із вивчення передбачених шкільною програмою творів О. Фадєєва: оповідання «Метелиця» у 4-му класі, роману «Молода гвардія» у 7-му класі та роману «Розгром» у 10-му класі. Цей посібник відзначився багатством різних методів і прийомів аналізу літературних творів.

Про це свідчить система уроків, запропонована методистом для вивчення роману О. Фадєєва «Молода гвардія» «слідом за автором» – від розділу до наступного розділу:

1-й урок. Життєва основа роману. Заочна екскурсія в Краснодон.

2-й урок. Майбутні молодогвардійці. Бесіда. Робота над портретом. (р. 5, 10).

3-й урок. Хлопчики і подвиг. Бесіда. Зіставлення ілюстрацій (р. 13, 19).

4-й урок. Людина і її місце у житті. Творчі перекази (р. 21, 26, 31).

5-й урок. Варварство не повинно повторитися. Монтаж. Порівняння сторінок роману і документів (р. 18, 19, 20, 21).

6-й урок. «Кров за кров, смерть за смерть!» Порівняння ілюстрацій і тексту. Робота над пейзажем (р. 35, 36, 37).

7-й урок. Жити – значить боротися. Монтаж. Зіставлення документів, ілюстрацій і тексту роману (р. 41, 43, 48, 52).

8-й урок. Їх подвиг у пам'яті народу. Бесіда. Робота над художньою деталлю (р. 60, 64, 65) [7].

Посібник містить також систему уроків за пообразним шляхом аналізу, який передбачає попереднє прочитання роману. Крім попарного аналізу образів (Ф. П. Лютиков і Олег Кошовий; Сергій Тюленін і Люба Шевцова; Іван Земнухов і Уля Громова) та ін., окремі уроки присвячені темам «Війна і мир у романі», «Особистість автора в романі», «Роль пісні у романі». Під час вивчення історичного підґрунтя «Молодої гвардії» методист спирається на архівні матеріали. Для підготовки учнів до розгляду образів роману рекомендує використовувати «поетичні п'ятихвилинки». Кожний із запропонованих уроків збагачений поетичними текстами А. Малишка, Л. Забашти, П. Антокольського, С. Щипачова, С. Кирсанова, Лівшу Деляну, П. Севака, що полегшуватимуть розуміння й емоційне сприйняття учнями роману О. Фадєєва.

Щодо роману «Розгром» Г. В. Самойленко пропонує застосувати шлях проблемного вивчення твору. На першому уроці, присвяченому огляду життя і творчості О. Фадєєва, методист радить взяти до уваги спогади сучасників письменника та його епістолярну спадщину. Під час розгляду теми «Народ у романі. Формування особистості у ході боротьби» рекомендує вдатися до компаративного аналізу, звернувшись до роману О. Серафимовича «Залізний потік», і порівняти деякі сцени з твором О. Фадєєва, що дасть можливість

визначити новаторство і майстерність автора «Розгрому» у показі народу. При розкритті образу Мечика звертає увагу на образи Стаховича із «Молодої гвардії», Андрія Гуськова із повісті «Живи і пам'ятай» В. Распутіна, Рибака з повісті В. Бикова «Сотников», з якими учні знайомилися на уроках позакласного читання. Життєва доля Морозки порівнюється з образом Павла Власова із роману «Мати» М. Горького, де багато спільного в дореволюційному житті персонажів.

Досить розлогим у посібнику є розділ «Позакласна робота за творчістю О. Фадєєва». Методист особливу увагу звертає на український контекст творчості письменника і рекомендує розглянути на засіданні краєзнавчого гуртка тему «О. Фадєєв і Україна». На засіданнях Усного журналу радить продемонструвати фото, спогади, оцінки роману різними письменниками. Крім того, методист пропонує ознайомитися з уривками опери Ю. Мейтуса «Молода гвардія» з лібрето А. Малишка, поставленої в Київському театрі опери та балету, де були залучені провідні актори І. Паторжинський, Л. Руденко, З. Гайдай, К. Лаптев. На завершення бесіди радить прослухати «Молодогвардійську пісню».

Посібник Г. В. Самойленка містить багатий матеріал про дружні і творчі стосунки О. Фадєєва з українськими поетами і письменниками, про його тепле ставлення до України та героїчного подвигу українського народу у боротьбі з фашизмом. Це сприяє досягненню виховної мети вивчення літератури, розвитку в учнів почуття національної гідності, глибокого патріотизму й особистої відповідальності за майбутнє.

1980-ті роки стали новою віхою в науково-методичній діяльності проф. Г. В. Самойленка та Ніжинської вищої школи. З ініціативи Г. В. Самойленка Ніжинський виш поступово почав обіймати першість у вивченні творчості М. В. Гоголя і перетворювався на центр вітчизняного гоголезнавства, привертаючи увагу міжнародної наукової спільноти проведенням міжнародних конференцій (усього було проведено 15), публікацією наукових збірників.

Активне дослідження Г. В. Самойленком гоголівського спадку позначилося і на методичних розробках ученого. Першою гоголезнавчою працею методичного характеру став методичний посібник Г. В. Самойленка «Изучение пьесы Н. В. Гоголя «Ревизор» в школе» (1987) [8], де були запропоновані 7 уроків з елементами проблемного вивчення твору. Ця публікація стане підґрунтям для подальшої роботи Г. В. Самойленка з підготовки методичних матеріалів до вив-

чення всієї творчості М. Гоголя у школі. До виконання цієї важливої роботи були залучені члени кафедри російської і зарубіжної літератури НДПУ ім. М. Гоголя, якою керував Г. В. Самойленко: П. В. Михед, Є. М. Михальський, Н. М. Жаркевич. В результаті цієї колективної праці 1988 року з'явився посібник для вчителів «Изучение творчества Н. В. Гоголя в школе» [9], в якому наводилася система уроків з вивчення життєвого і творчого шляху письменника, повісті «Тарас Бульба», п'єси «Ревізор», поеми «Мертві душі», зверталася увага на сучасне прочитання цих творів. Значне місце відводилося позакласній роботі, особливостям використання на уроках технічних засобів.

Значна кількість матеріалів посібника, зокрема «Передмова», «М. В. Гоголь і сучасність», «Вивчення комедії «Ревізор» у 7 класі» та загальне редагування підготовані та здійснені Г. В. Самойленком. У рекомендаціях з вивчення комедії М. Гоголя «Ревізор» методист звертає увагу на підготовку учнів до вивчення п'єси, зокрема створюється словесний портрет міста, в якому відбуваються події, пояснюються соціальні функції персонажів твору, пропонується наочність: плакат, художні ілюстрації до твору, діафільм. Знайомство з ілюстративним матеріалом Г. В. Самойленко радить супроводжувати бесідою. Важливою передумовою осмисленого сприйняття учнями гоголівського тексту методист вважає застосування різних шляхів вивчення твору: поєднання шляху «услід за автором» та проблемного шляху аналізу твору. Після відповідної підготовки пропонується характеристика учнями чиновників із використанням тексту твору та проблемних питань на зразок: «Чому чиновники сприйняли Хлестакова за ревізора?», «Чому Гоголь не одразу показує сцену зустрічі Хлестакова з городничим, а ніби відтерміновує її?» та ін., що сприяє вдумливого прочитанню тексту і дає можливість учням висловлювати свою думку. Методист запроваджує елементи дослідницької роботи з учнями. Пропонує порівняти різні редакції початку комедії «Ревізор» і визначити, чому М. В. Гоголь поступово скоротив репліку городничого з 79 до 45 слів, потім до 32 і зрештою до 15 слів. Радить звернути увагу учнів на роль ремарок, на сатиричні прийоми зображення персонажів. Це дає можливість учням осягнути жанрову специфіку комедії і збагнути неповторність гоголівського сміху.

Іншим важливим аспектом наукової і методичної діяльності професора Г. В. Самойленка у 1980-ті роки стало відкриття нового в освітній і науковій діяльності вищої школи напрямку – літературно-мистецького краєзнавства. У Ніжинському університеті ним був

створений науково-методичний центр «Регіональне вивчення культури Полісся». Студії з історії культури Ніжина та Чернігівщини були оприлюднені загалом у понад 30 монографіях Г. В. Самойленка та заснованому ним 1990 року періодичному виданні «Література та культура Полісся», що наразі налічує понад сотню випусків.

Цей напрям наукових досліджень позначився на методичних знахідках Г. В. Самойленка. Методист запроваджує ідею про вивчення літературних творів у поєднанні з краєзнавчим матеріалом. Практичним утіленням цієї ідеї став посібник «Методические рекомендации по использованию краеведческих материалов в системе учебно-воспитательной работы по русской литературе» [10], який був виданий 1982 р. Обласним інститутом удосконалення вчителів. У ньому представлений величезний фактичний літературознавчий матеріал до творчості письменників, які вивчалися у шкільному курсі літератури.

У 1990-ті роки, коли ще тільки визрівала ідея державної незалежності України, у працях Г. В. Самойленка з методики навчання російської літератури ставилося питання про пошуки нових підходів до її викладання. Зокрема, у статті «Актуальні проблеми викладання російської літератури в українській школі» (1990 р.) [11] вчений наголошував, що у попередні роки не враховувалася національна специфіка вивчення літератури. Він наголосив на нагальній потребі створення власної програми методистами України, у написанні своїх підручників. Для цього, зазначав Г. В. Самойленко, варто добре обміркувати, що має лежати в основі, врахувати специфічні прийоми навчання, а при визначенні теоретичного матеріалу взяти до уваги теми, що вивчаються на уроках української літератури, використовувати елементи історико-літературного, історико-культурного і порівняльно-типологічного методів вивчення літератури. Особливого значення Г. В. Самойленко надавав матеріалам про українсько-російські літературні і культурні зв'язки. Методист зауважував, що потрібно враховувати і специфіку сприйняття українськими школярами творів російської літератури, яку вивчають в умовах неросійського мовного середовища, де рідною мовою є українська.

На прохання Міністерства освіти України 1991 року Г. В. Самойленко підготував програму «Школьный курс русской литературы и методика ее преподавания» [12], за якою півтора десятиліття працювали всі навчальні заклади України, доки шкільний предмет «Російська література» не змінився на «Зарубіжну літературу». Ця програма містила не лише теоретичний матеріал з методики нав-

чання літератури, а й висвітлювала актуальні проблеми викладання російської літератури в школах України, про які наголошував у своїх статтях її автор.

Упродовж багатьох років Г. В. Самойленко брав активну участь у підготовці і виданні на філологічному факультеті науково-методичного збірника «Методика. Досвід. Пошук. Проблема вивчення шкільних курсів мови та літератури», що був започаткований 1996 року кафедрою методики викладання української мови та літератури. Статті Г. В. Самойленка, що побачили світ у цьому збірнику, демонструють вивчення творів російської літератури у компаративному аспекті, висвітлюючи українсько-російські культурні зв'язки.

У статті «Урок-конференція на тему «Лев Толстой і Україна» в системі уроків за романом Л. Толстого «Війна і мир» [13] Г. В. Самойленко пропонує не лише інноваційну форму проведення уроку в 10-му класі, але й новий змістовний матеріал про зв'язки Л. Толстого з Україною. Методист рекомендує розглянути історію перебування Л. Толстого в Україні, взаємини письменника з представниками української інтелігенції, своєрідність зображення українців у творах Л. Толстого, переклади творів Л. Толстого українською мовою. В пригоді вчителю стане і запропонований у статті цікавий краєзнавчий матеріал про близьку дружбу письменника з відомим художником М. Ге, чиє життя пов'язане із Чернігівщиною.

Особливої уваги заслуговує стаття Г. В. Самойленка «Вкраплення краєзнавчого матеріалу перед вивченням «Шинелі» Миколи Гоголя», опублікована у черговому збірнику «Методика. Досвід. Пошук» [14]. Ця праця стала новим словом у методичних студіях, присвячених вивченню творчості М. Гоголя. Посилаючись на методичні вказівки до програми шкільного курсу зарубіжної літератури під науковим керівництвом Д. С. Наливайка, Г. В. Самойленко пропонує присвятити один з уроків, відведених повісті «Шинель» у 9-му класі, темі «Гоголь – російський і український письменник. Вплив української культури на розвиток його творчості». Послугуючись біографічними відомостями про письменника, зокрема даними про роки його навчання у Ніжинській гімназії вищих наук, методист доводить, що Гоголь – український письменник. Ніжинський період життя і творчості М. Гоголя: видатні викладачі, творча атмосфера товариства гімназистів, знайомство з народним побутом і місцевими традиціями, святкові ніжинські ярмарки, – Г. В. Самойленко розглядає як такий, що безпосередньо вплинув на формування національної свідомості М. Гоголя та став невичерпним джерелом його творчості.

У такий спосіб вивчення творчості М.Гоголя у школі уводиться у науковий контекст дискусії про національну ідентичність письменника, яка досі триває у пострадянському науковому просторі і вирішується автором на користь українського Гоголя.

У гоголезнавчому дискурсі Г. В. Самойленка, що наразі становить півтора десятка монографій, присвячених дослідженню життя і творчості М. Гоголя [15] або окремих творів: повістей «Тарас Бульба» [16], «Сорочинський ярмарок», поеми «Мертві душі» [17] та ін., яскраво виразняється національний і краєзнавчий контекст. Гоголезнавчі студії проф. Г. В. Самойленка, усупереч твердженням російських науковців доводять значущість впливу українських національних традицій і ніжинської вищої школи на творчість М. Гоголя. Особливо ґрунтовними у висвітленні цієї теми є остання праця Г. В. Самойленка «Микола Гоголь і Україна: енциклопедія» [18], що вже стала раритетом серед фахівців. У цьому енциклопедичному (і за формою, і за змістом) виданні на широкому історико-культурному і науковому тлі автор інвентаризує всі культурні контакти, прояви національного у творчому й особистісному профілі М. Гоголя та обґрунтовує власну концепцію «українськості» письменника.

Професор Г. В. Самойленко є авторитетним наставником і експертом у наукових колах філологів і методистів, якому завдячують своїми досягненнями відомі у світі фахівці. Свого часу рекомендація Григорія Васильовича звернутися до методики викладання зарубіжної літератури спрямувала науковий шлях Л. Ф. Мірошніченко, тоді асистента кафедри російської і зарубіжної літератури, яку очолював Григорій Васильович, а сьогодні доктора педагогічних наук, професора кафедри методики викладання російської мови та світової літератури НПУ ім. М. П. Драгоманова, автора багатьох підручників з методики викладання світової літератури, за якими навчаються майбутні вчителі-філологи.

Упродовж 1988–2010 років професор Г. В. Самойленко брав активну участь у роботі наукових рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій у Київському національному університеті імені Т. Шевченка, Харківському педагогічному університеті імені Г. Сковороди, Київському педагогічному університеті ім. М. Драгоманова та Інституті педагогіки АПН України. Професор Г. В. Самойленко опонував 27 дисертаційних досліджень, у тому числі 18 – із методики викладання літератури у школі, виступав експертом рад із затвердження шкільних підручників та членом апеляційної комісії ВАК України.

І сьогодні професор Г. В. Самойленко не зупиняється на досягнутому. Продовжує викладати курс методики навчання зарубіжної літератури наразі за сучасними програмами, залучаючи новий навчальний матеріал і застосовуючи власні методичні прийоми. Керує педагогічною практикою студентів-магістрантів. Готує нові методичні праці на допомогу школі. Із задоволенням зустрічається з освітянами Ніжина та Чернігівщини, аби поділитися набутим за 60-річну діяльність досвідом. За ініціативи Г. В. Самойленка на кафедрі слов'янської філології, компаративістики та перекладу була розроблена і затверджена Міністерством освіти і науки України Програма підвищення кваліфікації учителів зарубіжної літератури, яка була схвалена педагогами місцевих шкіл.

Огляд методичної діяльності професора Г. В. Самойленка, якій він присвятив понад пів століття, свідчить про нього, як про одного з фундаторів вітчизняної методики навчання зарубіжної літератури. Його методичні студії, незалежно від часу їх появи, завжди демонструють інноваційні підходи до навчання зарубіжної літератури. Починаючи з 70-х років минулого століття у працях Г. В. Самойленка формуються ті принципи, які сьогодні є засадничими у методиці шкільного викладання літератури: науковість, мультикультурність, принцип краснавчочого підходу до навчання літератури, діалогічність, емоційність, принцип взаємозв'язку у вивченні зарубіжної та української літератур, застосування компаративного аналізу літературних творів. Визначається і враховується специфіка вивчення зарубіжної, у тому числі російської, літератури в українському культурному просторі; простежуються міжкультурні зв'язки та їх присутність у літературних творах зарубіжних і українських письменників; переосмислюється національна ідентичність і роль українського, зокрема ніжинського, культурного спадку у творчості Миколи Гоголя, що доводить його належність до України.

Методичні здобутки професора Григорія Васильовича Самойленка, так само, як і його наукова діяльність, є невичерпним джерелом знання, творчої енергії, любові до своєї справи, прикладом для колег і студентів. Лекції, методичні статті і посібники Григорія Васильовича, що містять ґрунтовний науковий матеріал, прищеплюють необхідні фахові навички, надзвичайно важливі ще й тим, що формують свідомість майбутніх освітян та особливе ставлення до почесної професії вчителя. Методичні надбання професора Григорія Васильовича Самойленка складають вагомую частину наукового спадку Ніжинської вищої школи і вітчизняної методики навчання зарубіжної літератури.

Література

1. Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа: сторінки історії. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2005. 420 с.
2. Самойленко Г. В. Т. Шевченко і Ніжинська вища школа. Ніжин, 2013. 120 с.
3. Самойленко Г. В., Самойленко О. Г. Ніжинська вища школа у спогадах студентів та викладачів: мемуари: монографія у 2 т. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2015. 1 т. 508 с.; 2 т. 530 с. (у співавторстві).
4. Самойленко Г. В. Ніжинська вища школа в життєвих та творчих долях її випускників. Ніжин: Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2020. Т. 1 (1820–1920). 368 с.; Т. 2 (1920–2020). Т. 2. 463 с.
5. Самойленко Г. В. Изучение творчества А. И. Герцена: пособие для учителей. Киев: Рад. школа, 1978. 112 с.
6. Зданевич В. Видає «Радянська школа». *Радянська освіта*. 1978. 9 грудня. С. 3.
7. Самойленко Г. В. Изучение творчества А. А. Фадеева в школе: пособие для учителя. Киев: Рад. школа, 1986. 172 с.
8. Самойленко Г. В. Изучение пьесы Н. В. Гоголя «Ревизор» в школе: Методические рекомендации для студентов-практикантов русского отделения филологического факультета. Нежин: НГПИ, 1987. 36 с.
9. Изучение творчества Н. В. Гоголя в школе: пособие для учителя / под ред. Г. В. Самойленко. Киев: Рад. школа, 1988. 272 с.
10. Самойленко Г. В. Методические рекомендации по использованию краеведческих материалов в системе учебно-воспитательной работы по русской литературе. Чернигов: ЧОИУУ, 1982.
11. Самойленко Г. В. Актуальні проблеми викладання російської літератури в українській школі. *Актуальные вопросы изучения в вузе курса методики преподавания языка и литературы в школе*. Нежин, 1990. С. 72–73.
12. Программа «Школьный курс русской литературы и методика ее преподавания» для студентов специальности 02.17.00 «Русский язык и литература» / сост. Г. В. Самойленко. Киев: РУМК, 1991. 24 с.
13. Самойленко Г. В. Урок-конференція на тему «Лев Толстой і Україна» в системі уроків за романом Л. Толстого «Війна і мир». *Методика. Досвід. Пошук. Проблема вивчення шкільних курсів мови та літератури*. Ніжин, 2006. Вип IX. С. 8–23.
14. Самойленко Г. В. Вкраплення краєзнавчого матеріалу перед вивченням «Шинелі» Миколи Гоголя. *Методика. Досвід. Пошук. Проблема вивчення шкільних курсів мови та літератури*. Ніжин, 2008. Вип. X. С. 5–9.
15. Самойленко Г. В. Николай Гоголь и Нежин: монография. Нежин, 2008. 316 с.
16. Самойленко Г. В. Повесть Миколи Гоголя «Тарас Бульба» в українському текстологічному, соціологічному та мистецькому вимірах: монографія. Ніжин: Вид-во НДУ, 2018. 261 с.

17. Самойленко Г. В. Нежинский список второго тома «Мертвых душ». Нежин: Изд-во НДУ, 2012. 360 с.

18. Самойленко Г. В. Микола Гоголь і Україна: енциклопедія. Ніжин: Вид-во М. М. Лисенка, 2020. 700 с.

References

1. Samoilenko, H. V. Samoilenko, O.H. (2005) Nizhyns'ka vyshcha shkola: storinky istoriyi. [Nizhyn High School: pages of history]. Nizhyn [in Ukrainian].

2. Samoilenko, H. V. (2013) T Shevchenko i Nizhyns'ka vyshcha shkola. [T. Shevchenko and Nizhyn High School]. Nizhyn [in Ukrainian].

3. Samoilenko, H. V. Samoilenko, O.H. (2015) Nizhyns'ka vyshcha shkola u spohadakh studentiv ta vykladachiv: memuary (u 2 t.). [Nizhyn High School in the Memoirs of Students and Teachers: Memoirs/ Vols (1-2). Nizhyn [in Ukrainian].

4. Samoilenko, H. V. (2020) Nizhyns'ka vyshcha shkola v zhyttyevykh ta tvorchykh dolyakh yiyi vypusknkyiv (u 2 t.). [Nizhyn High School in the life and creative destinies of its graduates]. Vols (1-2). Nizhyn [in Ukrainian].

5. Samoilenko, H.V. (1978) Izucheniye tvorchestva A.I.Gertsena. Posobiye dlya uchiteley. [Study of A.I. Herzen's creativity. A guide for teachers]. Kiev [in Russian].

6. Zdanevych V. (1978) Vydaye «Radyans'ka shkola».[Published by the «Soviet School». Radyans'ka osvita. 9 hrudnya. 3 - Soviet education. December 9. 3 [in Ukrainian].

7. Samoilenko, H. V. (1986) Izucheniye tvorchestva A.A.Fadeyeva v shkole. Posobiye dlya uchityela. [Study of A.A. Fadeev's creativity at school. A guide for the teacher]. Kiev [in Russian].

8. Samoilenko, H. V. (1987). Izucheniye p'yesy N.V.Gogolya «Revizor» v shkole. Metodicheskiye rekomendatsii dlya studentov-praktikantov russkogo otdeleniya filologicheskogo fakul'teta. [Study of the play «The Inspector General» by N.V. Gogol at school. Methodical recommendations for students-trainees of the philological faculty Russian department]. Nezhyn [in Russian].

9. Samoilenko, H. V. (1988) Izucheniye tvorchestva N.V.Gogolya v shkole. Posobiye dlya uchityela. [Study of N.V. Gogol's creativity at school. A guide for the teacher]. Kiev [in Russian].

10. Samoilenko, H. V. (1982) Metodicheskiye rekomendatsii po ispol'zovaniyu krayevedcheskikh materialov v sisteme uchebno-vospitatel'noy raboty po russkoy literature. [Methodical recommendations on the use of local history materials in the system of educational work in Russian literature. Chernigov [in Russian].

11. Samoilenko, H.V. (1990) Aktual'ni problemy vykladannya rosiys'koyi literatury v ukrayins'koyi shkoli [Actual problems of teaching Russian literature in the Ukrainian school]. Aktual'nyye voprosy izucheniya v vuze kursa metodiki prepodavaniya yazyka i literatury v shkole – Topical issues of studying school language and literature methodology courses at the university. 72-73. Nezhyn [in Ukrainian].

12. Samoilenko, H.V. (1991) Programma «Shkol'nyy kurs russkoy literatury i metodika yeye prepodavaniya» dlya studentov spetsial'nosti 02.17.00 «Russkiy yazyk i literatura». [The program «School course of Russian literature and methods of teaching it» for students of the specialty 02.17.00 «Russian language and literature»]. Kiev [in Russian].

13. Samoilenko, H.V. (2006) Urok-konferentsiya na temu «Lev Tolstoy i Ukrayina» v systemi urokov za romanom L.Tolstoho «Viyna i myr» [Lesson-conference on the topic «Leo Tolstoy and Ukraine» in the system of lessons about the novel «The War and the World» by L. Tolstoy]. Metodyka. Dosvid. Poshuk. Problema vyvchennya shkil'nykh kursiv movy ta literatury - Method. Experience. Search. The problem of studying school language and literature courses. IX. 8-23. Nizhyn [in Ukrainian].

14. Samoilenko, H.V. (2008) Vkraplennya krayeznavchoho materialu pered vyvchenniam «Shyneli» Mykoly Hoholya. [Impregnation of local lore material before studying Nikolai Gogol's «Overcoat»]. Metodyka. Dosvid. Poshuk. Problema vyvchennya shkil'nykh kursiv movy ta literatury. – Method. Experience. Search. The problem of studying school language and literature courses. X. 5-9. Nizhyn [in Ukrainian].

15. Samoilenko, H.V. (2008) Nikolay Gogol' i Nezhin: Monografiya. [Nikolay Gogol and Nezhin: Monograph.] Nezhyn [in Russian].

16. Samoilenko, H.V. (2018) Povist' Mykoly Hoholya «Taras Bul'ba» v ukrayins'komu tekstolohichnomu, sotsiolohichnomu ta mystets'komu vymirakh: Monografiya. Nizhyn. [Mykola Gogol's story «Taras Bulba» in the Ukrainian textological, sociological and artistic dimensions: Monograph]. Nizhyn [in Ukrainian].

17. Samoilenko, H.V. (2012) Nezhinskiy spisok vtorogo toma «Mertvykh dush». [Nezhin manuscript the second volume of «Dead Souls»]. Nezhyn [in Russian].

18. Samoilenko, H.V. (2020) Mykola Hohol' i Ukrayina. Entsyklopediya. [Mykola Gogol and Ukraine. Encyclopedia]. Nizhyn [in Ukrainian].

Ostapenko L. M.

Candidate of Philology, Associate Professor, Slavic Philology, Comparative Studies and Translation Department, Nizhyn Mykola Gogol State University

The Contribution of Teachers of Nizhyn High School in the Domestic Methodology of Studying Foreign Literature. P. I. Methodical activity of Professor Hryhoriy Vasyliovych Samoilenko

The article is devoted to the contribution of teachers of Nizhyn Higher School to the domestic methods of teaching foreign literature. The article reviews the methodological activities of the famous scientist, researcher and representative of the Nizhyn High School, Doctor of Philology, Professor Hryhoriy Vasyliovych Samoilenko.

The article traces the pedagogical path of H. V. Samoilenko and its main stages in Zguriv boarding school and Nizhyn State University named after Mykola Gogol. The leading directions and results of methodical activity of H. V. Samoilenko are outlined: teaching of a

course of a technique of training of the Russian and foreign literature; management of pedagogical practice of students and undergraduates and active cooperation with the school; writing manuals for teachers; creation of a program on methods of teaching Russian literature for universities in Ukraine; discussion of topical issues of methods of teaching Russian literature in Ukraine in professional publications; scientific mentoring and opposition to dissertation research on methods of teaching foreign literature at school; participation in expert councils for approval of school textbooks; preparation of a program for advanced training of teachers of foreign literature.

The fruitful methodological work of H.V. Samoilenko and his connection with the scientific interests of the scientist: Gogol studies and local lore are considered. Methodical manuals and articles by H.V. Samoilenko devoted to the works of O. Herzen, O. Fadeev, M. Gogol, L. Tolstoy are analyzed. The relevance and innovativeness of H. V. Samoilenko's methodological achievements, formation of basic principles of modern methods of teaching foreign literature at school by scientists, such as: scientificity, multiculturalism, the principle of local lore approach to the study of literature, dialogicity, emotionality, the principle of interconnection in the study of foreign and Ukrainian literature, the use of comparative analysis of literary works. In his methodological research, Professor H. V. Samoilenko emphasizes taking into account the specifics of the study of foreign, including Russian, literature in the Ukrainian cultural space; to identify intercultural ties and their presence in the literary works of foreign and Ukrainian writers; on the involvement of local lore material in the study of literature, determining the role of Ukrainian cultural heritage in the works of many foreign writers, including Nikolai Gogol.

The review of the methodological activities of Professor H.V. Samoilenko testifies about him as one of the founders of the national method of teaching foreign literature. The methodological achievements of Professor Hryhoriy Vasyliovych Samoilenko form an important part of the scientific heritage of the Nizhyn Higher School and the national methodology of teaching foreign literature.

Key words: H. V. Samoilenko, Nizhyn High School, methods of teaching literature, methodical activity.